

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Директор Інституту правотворчості
та науково-правових експертиз
НАН України, д.ю.н., проф.,
член-кореспондент НАПрН України

О. О. Кот

2026 року

м. Київ

24 серпня 2026 року

ВИСНОВОК

Інституту правотворчості та науково-правових експертиз Національної академії наук України про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації Ткачука Іллі Олександровича «Фідуціарні обов'язки в корпоративному праві: порівняльно-правовий аспект (на прикладі Франції та Великої Британії)», поданої на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 08 Право за спеціальністю 081 Право, тему якої затверджено Вченою радою Науково-дослідного інституту правотворчості та науково-правових експертиз Національної академії правових наук України (нині – Інститут правотворчості та науково-правових експертиз Національної академії наук України) від 29 червня 2023 року (протокол № 6)

Висновок обговорено та затверджено на розширеному засіданні відділу приватноправових досліджень Інституту правотворчості та науково-правових експертиз Національної академії наук України.

ПРИСУТНІ:

НАУКОВІ СПІВРОБІТНИКИ ІНСТИТУТУ:

Завідувач відділу приватноправових досліджень, д.ю.н., проф. **Великанова М. М.**; головний науковий співробітник відділу приватноправових досліджень, д.ю.н., проф., дійсний член (академік) НАПрН України **Гриняк А. Б.**; головний науковий співробітник відділу приватноправових досліджень, д.ю.н., проф., член-кореспондент НАПрН України **Погрібний С. О.**; провідний науковий співробітник відділу приватноправових досліджень, д.ю.н., проф. **Булат Є. А.**; старший науковий співробітник відділу приватноправових досліджень, к.ю.н. **Трубаков Є. О.** (рецензент); старший науковий співробітник відділу приватноправових досліджень, к.ю.н., старший дослідник **Простибоженко О. С.** (науковий керівник); головний науковий співробітник відділу приватноправових досліджень, д.ю.н., проф., член-кореспондент НАПрН України **Вінник О. М.** (онлайн формат участі); головний науковий співробітник відділу приватноправових досліджень, д.ю.н., проф. **Якубівський І. Є.** (онлайн формат участі); старший науковий співробітник відділу приватноправових

досліджень, к.ю.н., старший дослідник **Гуцуляк В. К.** (онлайн формат участі); завідувач відділу дослідження проблем правотворчості та адаптації законодавства України до права ЄС, д.ю.н., проф. **Міловська Н. В.** (рецензент, онлайн формат участі).

ЗАПРОШЕНІ:

Аспіранти: **Бакун С.С.** (здобувач), **Ткачук І.О.** (здобувач).

Всього присутні: 12 осіб (з них 7 докторів юридичних наук та 3 кандидата юридичних наук – фахівців за профілем поданої на розгляд дисертації), з яких 9 осіб з правом ухвального голосу.

ПОРЯДОК ДЕННИЙ:

1. Обговорення дисертації аспіранта Інституту правотворчості та науково-правових експертиз Національної академії наук України Ткачука Іллі Олександровича на тему «Фідуціарні обов'язки в корпоративному праві: порівняльно-правовий аспект (на прикладі Франції та Великої Британії)», поданої на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 08 Право за спеціальністю 081 Право.

СЛУХАЛИ:

1. Доповідь аспіранта Інституту правотворчості та науково-правових експертиз Національної академії наук України **Ткачука Іллі Олександровича** на тему «Фідуціарні обов'язки в корпоративному праві: порівняльно-правовий аспект (на прикладі Франції та Великої Британії)».

Ткачук І. О. обґрунтував актуальність теми дисертаційного дослідження, охарактеризував стан наукової розробленості проблеми, визначив мету та завдання дослідження, методологічну основу, виклав основний зміст роботи, положення наукової новизни, теоретичне та практичне значення одержаних результатів, результати порівняльно-правового аналізу французького та британського підходів, а також пропозиції щодо вдосконалення правового регулювання фідуціарних обов'язків у корпоративному праві України.

Після доповіді Ткачук І. О. відповів на запитання присутніх.

1. Завідувач відділу приватноправових досліджень, д.ю.н., проф. Великанова М. М.: У чому полягає дуалістична правова природа фідуціарних обов'язків?

Відповідь. Дякую за запитання. У дисертації дуалістичну природу фідуціарних обов'язків обґрунтовано як поєднання статусно-організаційного та приватноправового вимірів.

З одного боку, фідуціарні обов'язки виникають у зв'язку з фактом наділення особи управлінськими повноваженнями або фактичним впливом на діяльність товариства. Таке наділення може відбуватися в силу призначення

чи обрання особи на відповідну посаду, яка передбачає здійснення управлінських функцій, або внаслідок делегування їй певних повноважень. Важливим є те, що особа отримує можливість впливати на прийняття рішень та діяльність товариства, а тому на неї покладається підвищений стандарт поведінки – діяти добросовісно, лояльно та в інтересах товариства.

З іншого боку, фідучіарні обов'язки мають виражений приватноправовий аспект, оскільки їх порушення може спричинити конкретні майнові наслідки. У разі недобросовісної поведінки посадової особи товариство може застосовувати цивільно-правові засоби захисту, спрямовані на відновлення його майнового становища, відшкодування завданих збитків або усунення неправомірно отриманої вигоди. Таким чином, фідучіарний обов'язок не обмежується лише внутрішньою організацією діяльності товариства, а може бути безпосередньо пов'язаний із виникненням цивільно-правової відповідальності.

У цьому контексті важливе значення має укладення цивільно-правового договору з посадовою особою. Договір може конкретизувати зміст її обов'язків, встановлювати додаткові стандарти поведінки та передбачати відповідальність за їх порушення. Водночас договір не замінює статусно-організаційних обов'язків, які випливають із самого статусу посадової особи, а доповнює їх і створює додаткову приватноправову основу для регулювання відповідних відносин.

Отже, дуалістична природа фідучіарних обов'язків полягає у взаємодії корпоративного статусу та приватноправової відповідальності. Саме поєднання цих двох складових дозволяє пояснити, чому фідучіарні обов'язки виникають у зв'язку з управлінськими повноваженнями, але водночас їх порушення може мати наслідком застосування цивільно-правових способів захисту та відповідальності.

2. Провідний науковий співробітник відділу приватноправових досліджень, д.ю.н., старший дослідник Булат Є. А.: Яке практичне значення має розмежування обов'язку лояльності та обов'язку належної обачності?

Відповідь. Дякую за запитання. Практичне значення розмежування обов'язку лояльності та обов'язку належної обачності полягає насамперед у тому, що вони характеризують різні аспекти поведінки особи, яка здійснює управління товариством. Обов'язок лояльності визначає спрямованість управлінської поведінки та вимагає від посадової особи діяти добросовісно в інтересах самого товариства, а не у власних приватних інтересах чи в інтересах пов'язаних із нею осіб. Він охоплює, зокрема, необхідність уникати конфлікту інтересів або належним чином його розкривати, не використовувати корпоративні можливості та своє службове становище для отримання особистої вигоди.

Натомість обов'язок належної обачності стосується передусім якості та способу прийняття управлінського рішення. Йдеться про те, наскільки особа була поінформована перед прийняттям рішення, чи здійснила необхідний аналіз обставин, оцінила можливі ризики та наслідки, проявила достатню професійність, старанність і розумність. Водночас цей обов'язок не означає,

що кожне невдале або збиткове рішення автоматично є порушенням. У господарській діяльності існує об'єктивний ризик прийняття помилкових рішень, тому важливим є не лише кінцевий результат, а й те, наскільки належним був сам процес його прийняття та чи діяла посадова особа в межах своєї управлінської дискреції.

Таким чином, розмежування цих обов'язків дозволяє точніше встановити, у чому саме полягає неправомірність поведінки посадової особи. Порушення обов'язку лояльності може мати місце навіть тоді, коли прийняте рішення формально не завдало товариству збитків, наприклад у випадку прихованого конфлікту інтересів або використання корпоративної можливості для особистої вигоди. Водночас порушення обов'язку належної обачності пов'язане з неналежним процесом прийняття рішення — недостатнім збором інформації, ігноруванням очевидних ризиків чи відсутністю необхідної перевірки.

Отже, таке розмежування має безпосереднє значення для визначення критеріїв відповідальності посадових осіб, оцінки їхніх конкретних дій та встановлення відповідних правових наслідків. Воно також дає змогу не ототожнювати невдалий господарський результат із неправомірною поведінкою та водночас забезпечує можливість притягнення до відповідальності у випадках, коли особа свідомо поставила власний інтерес вище за інтерес товариства або прийняла рішення без необхідної обачності та належної інформаційної основи.

3. Завідувач відділу дослідження проблем правотворчості та адаптації законодавства України до права ЄС, д.ю.н., проф. Міловська Н. В.: Чому Ви пропонуєте поширювати фідучіарні стандарти на фактичних керівників та осіб, які здійснюють визначальний вплив?

Відповідь. Дякую за запитання. Поширення фідучіарних стандартів на фактичних керівників та осіб, які здійснюють визначальний вплив, обумовлене тим, що формальний юридичний статус не завжди відображає реальний розподіл корпоративної влади. У корпоративних відносинах можливі ситуації, коли особа формально не займає посади директора чи іншого органу управління, однак фактично визначає або істотно впливає на прийняття управлінських рішень. У такому випадку саме така особа може мати реальну можливість впливати на діяльність товариства та його майнові ресурси.

Якщо застосовувати фідучіарні стандарти виключно до формально призначених посадових осіб, це може створити можливість для обходу відповідних вимог шляхом формального розмежування статусу та фактичного впливу. Особа могла б здійснювати управління товариством, давати обов'язкові для виконання вказівки або визначати ключові рішення, не несучи при цьому тих самих обов'язків і відповідальності, які покладаються на формального керівника. Це суперечило б самій меті фідучіарного регулювання, спрямованого на запобігання зловживанню управлінською владою.

Крім того, у фактичного керівника або особи, яка здійснює визначальний вплив, можуть виникати ті самі ризики конфлікту інтересів, що й у формального керівника. Така особа може отримувати доступ до корпоративної інформації, впливати на використання корпоративних ресурсів, визначати напрям діяльності товариства або використовувати наданий їй фактичний вплив для отримання приватної вигоди. Тобто з погляду ризиків для товариства вирішальним є не назва посади, а реальна можливість впливати на корпоративні рішення та інтереси юридичної особи.

Отже, функціональний критерій краще відповідає охоронній меті інституту фідучіарних обов'язків, оскільки дозволяє враховувати реальний, а не лише формальний розподіл корпоративної влади. Такий підхід спрямований на те, щоб особа не могла уникнути фідучіарних обов'язків і відповідальності лише через відсутність формального управлінського статусу, якщо фактично вона здійснює відповідний вплив на діяльність товариства.

4. Головний науковий співробітник відділу приватноправових досліджень, д.ю.н., проф., дійсний член (академік) НАПрН України Гриняк А. Б.: Які елементи британської та французької моделей доцільно використати в Україні?

Відповідь. Дякую за запитання. При формуванні українського підходу до фідучіарних обов'язків доцільно використовувати не механічне запозичення окремої правової моделі, а поєднання найбільш ефективних елементів британського та французького досвіду з урахуванням особливостей української правової системи.

Із британського досвіду доцільно врахувати передусім структуроване розмежування окремих фідучіарних обов'язків, зокрема обов'язку лояльності та обов'язку належної обачності. Важливим є також пріоритет лояльності як стандарту поведінки управлінця, а також увага не лише до результату управлінського рішення, але й до процесу його прийняття. Такий підхід дозволяє відмежувати виправданий підприємницький ризик від недобросовісної або необачної поведінки посадової особи. Корисним для України є і функціональний підхід до визначення суб'єктів фідучіарних обов'язків, коли враховується не лише формальний статус особи, а й фактичний обсяг її управлінського впливу. Крім того, британський досвід є цінним у частині використання реституційних засобів захисту, спрямованих не тільки на компенсацію збитків, а й на усунення неправомірно отриманої посадовою особою вигоди.

Водночас французький досвід може бути корисним насамперед у частині визнання та розвитку категорії автономного корпоративного інтересу. Це дозволяє розглядати товариство як самотійну юридичну особу з власним інтересом, який не зводиться автоматично до суми приватних інтересів його учасників чи акціонерів. Важливим є також багаторівневе поєднання законодавчих та процедурних механізмів корпоративного управління. Особливу увагу доцільно приділити регулюванню правочинів із заінтересованістю, розкриттю інформації, прозорості прийняття

корпоративних рішень та розвитку внутрішніх механізмів корпоративного комплаєнсу.

5. Старший науковий співробітник відділу приватноправових досліджень, к.ю.н. Трубаков Є. О.: Яким має бути співвідношення законодавчого та локального рівнів регулювання?

Відповідь. Дякую за запитання. Співвідношення законодавчого та локального рівнів регулювання має ґрунтуватися на принципі поєднання обов'язкових законодавчих стандартів із можливістю їх конкретизації на рівні самого товариства. Цивільний кодекс України та спеціальні закони повинні встановлювати базове, обов'язкове ядро стандартів поведінки посадових осіб, визначати основні фідучіарні обов'язки та передбачати правові наслідки їх порушення. Це необхідно для забезпечення єдиного мінімального рівня захисту корпоративного інтересу та недопущення ситуації, коли товариство або його органи можуть фактично усунути чи послабити встановлені законом вимоги.

Водночас законодавче регулювання не може передбачити всі особливості діяльності кожного конкретного товариства. Саме тому важливу роль має відігравати локальний рівень регулювання — статут, положення про органи управління, внутрішні політики та інші корпоративні документи. Вони можуть конкретизувати порядок реалізації фідучіарних обов'язків, процедури виявлення та врегулювання конфліктів інтересів, правила розкриття інформації, порядок прийняття окремих управлінських рішень, а також механізми корпоративного комплаєнсу та внутрішнього контролю.

Перевагою локального регулювання є його гнучкість. Товариство може встановлювати процедури з урахуванням власного розміру, структури органів управління, характеру господарської діяльності та рівня корпоративних ризиків. Наприклад, для товариства зі складною структурою власності можуть бути передбачені більш детальні процедури розкриття конфлікту інтересів або погодження правочинів із заінтересованістю. Таким чином, локальні акти мають не дублювати закон, а забезпечувати практичну реалізацію його вимог.

Отже, оптимальною є модель, за якої закон встановлює межі та мінімальний стандарт, а локальне регулювання забезпечує його конкретизацію та практичну реалізацію. Такий підхід дозволяє одночасно забезпечити правову визначеність і єдиний рівень захисту корпоративного інтересу, з одного боку, та достатню гнучкість корпоративного управління — з іншого.

6. Головний науковий співробітник відділу приватноправових досліджень, д.ю.н., проф., член-кореспондент НАПрН України Вінник О. М.: У роботі повною мірою враховано функціонування приватних господарських товариств, проте не описано особливості, притаманні національним компаніям, товариствам з переважаючою часткою держави в статутному капіталі, господарським товариствам на ринку природних монополій чи тих, що виконують замовлення держави, в т.ч. пов'язані з воєнним чи надзвичайним станами. Також при дослідженні особливостей відповідальності посадових осіб не беруться до уваги корупційні порушення в

господарських товариствах, що притаманно не лише для України, але країн, корпоративне право яких аналізується.

Відповідь. Дякую. У третьому розділі дисертаційного дослідження «*Фідуціарні обов'язки у корпоративному праві України*» досліджено сучасний стан нормативно-правового закріплення фідуціарних обов'язків у законодавстві України та проаналізовано практику Верховного Суду щодо відповідальності у сфері корпоративного управління, яка зокрема стосується державних компаній. Проте, існує багато особливостей регулювання фідуціарних обов'язків, які вартують окремого дослідження. Окрім вже перелічених категорій компаній це також стосується інститутів спільного інвестування, компаній з управління активами, приватні компанії, акції яких допущені до торгів на фондовому ринку України, товариств, які перебувають в управлінні АРМА, товариства, які були націоналізовані, та багато інших. Межі дисертаційного дослідження не дозволили мені охопити всіх особливості такого регулювання.

Проаналізована у третьому розділі дисертаційного дослідження практика Верховного Суду стосується в тому числі і корупційних порушень. Проте, оскільки дисертаційне дослідження стосується регулювання фідуціарних обов'язків саме в корпоративному праві, корупційним порушенням не приділялась окрема увага.

Науковий керівник, к.ю.н., старший дослідник Простибоженко О. С. поінформував присутніх про виконання Ткачуком Іллею Олександровичем індивідуального плану роботи аспіранта та завершення дисертаційного дослідження. Представлена дисертаційна робота є комплексним дослідженням фідуціарних обов'язків у корпоративному праві, у якому визначено їх поняття та правову природу, розроблено багаторівневу класифікацію, досліджено механізми реалізації та відповідальності за їх порушення, здійснено порівняльно-правовий аналіз правового регулювання у Франції та Великій Британії та сформульовано пропозиції щодо вдосконалення правового регулювання в Україні.

Робота має логічно побудовану структуру, що складається з трьох розділів, які охоплюють вісім підрозділів. У першому розділі розкрито теоретико-правові засади фідуціарних обов'язків та їх класифікацію; у другому досліджено французьку та британську моделі правового регулювання; у третьому визначено місце фідуціарних обов'язків у корпоративному праві України, проаналізовано судову практику та запропоновано перспективні напрями вдосконалення законодавства.

Кваліфікаційна наукова праця І. О. Ткачука містить науково обґрунтовані положення, висновки та рекомендації, які мають теоретичне й практичне значення. До найбільш вагомих результатів належать обґрунтування дуалістичної правової природи фідуціарних обов'язків, функціонального підходу до визначення їх носіїв, розмежування обов'язку лояльності та обов'язку належної обачності, а також диференціації правових наслідків їх порушення.

За результатами дисертаційного дослідження сформульовано практичні пропозиції щодо системного нормативного закріплення фідучіарних обов'язків у цивільному та корпоративному законодавстві України, розвитку процедур запобігання конфлікту інтересів, розкриття інформації, корпоративного комплаєнсу та внутрішнього контролю. Окремі положення дослідження пройшли практичну апробацію в експертно-аналітичній діяльності Асоціації правників України та у роботі Дорадчої координаційної ради з питань корпоративного управління при НКЦПФР.

Основні положення дисертації відображено у наукових публікаціях здобувача та апробовано на міжнародних і всеукраїнських наукових заходах. Наведене свідчить про завершеність дослідження, належний рівень його наукової новизни, теоретичне та практичне значення і дає підстави для позитивної оцінки дисертаційної роботи.

Все це свідчить про високий теоретичний та практичний рівень дослідження, яке за своїм науковим рівнем є завершеною кваліфікаційною науковою роботою, що відповідає вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, вимогам до оформлення дисертацій, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 р. № 40, та може бути рекомендована до захисту в разовій спеціалізованій вченій раді.

В ОБГОВОРЕННІ ВЗЯЛИ УЧАСТЬ:

1. **Завідувач відділу дослідження проблем правотворчості та адаптації законодавства України до права ЄС, д.ю.н., проф. Міловська Надія Василівна (рецензент)** підкреслила, що актуальність теми дисертаційного дослідження Ткачука Іллі Олександровича не викликає сумніву. Сучасний розвиток корпоративних відносин, ускладнення систем корпоративного управління та процеси рекодифікації цивільного законодавства України зумовлюють потребу у формуванні цілісного підходу до змісту, суб'єктів та правових наслідків порушення фідучіарних обов'язків. Проведений аналіз тексту дисертації та опублікованих праць свідчить, що поставлену мету дослідження досягнуто, а визначені завдання виконано.

Позитивної оцінки заслуговують сформульовані автором положення про дуалістичну правову природу фідучіарних обов'язків, їх відмежування від загальних засад добросовісності й розумності, а також функціональне розмежування обов'язку лояльності та обов'язку належної обачності. Важливе практичне значення мають пропозиції щодо персоніфікації фідучіарних обов'язків членів органів управління та поширення відповідних стандартів на осіб, які фактично здійснюють визначальний вплив на діяльність товариства.

Разом із тим, дисертаційне дослідження Ткачука Іллі Олександровича на тему «Фідучіарні обов'язки в корпоративному праві: порівняльно-правовий аспект (на прикладі Франції та Великої Британії)», як і будь-яка інша наукова робота, містить положення, які є дискусійними або потребують додаткової аргументації автора.

1. У пункті 2 наукової новизни дисертантом сформульовано авторське визначення фідучіарних обов'язків у корпоративному праві як комплексу приватноправових вимог до поведінки не лише осіб, наділених управлінськими повноваженнями, а й осіб, які мають «фактичний вплив» на діяльність товариства, що передбачає обов'язок діяти добросовісно, розумно та лояльно в інтересах товариства, уникати конфлікту інтересів і не отримувати особистих вигод за рахунок товариства. Аналогічно і у пункті 4 наукової новизни дисертантом обґрунтовується доцільність поширення фідучіарних стандартів поведінки на фактичних керівників і осіб, які здійснюють визначальний вплив на діяльність товариства, поряд із формальними посадовими особами. Однак, розширення суб'єктного складу носіїв фідучіарних обов'язків за рахунок фактичних керівників та інших осіб, які здійснюють визначальний вплив на товариство потребує більш чіткого визначення критеріїв такого впливу. Зокрема, залишається дискусійним питання, за яких саме обставин фактичний вплив породжує юридичний обов'язок, який за своєю природою є фідучіарним, та як провести межу між фактичним впливом на прийняття корпоративних рішень і власне здійсненням управлінських повноважень. Додаткової аргументації потребує також питання про те, чи однаковий обсяг фідучіарних обов'язків має покладатися на формального керівника та особу, яка фактично контролює прийняття рішень, але формально не входить до органів управління.

2. Уточнення потребує положення щодо реституційно-коригувальної функції фідучіарних обов'язків, зокрема твердження про можливість вилучення неправомірно одержаної фідучіарієм вигоди та усунення наслідків порушення обов'язку лояльності, у тому числі за відсутності прямих збитків товариства (пункт 11 наукової новизни). У даному контексті необхідною є більш детальна аргументація щодо механізму реалізації запропонованого підходу з визначення правової природи відповідного способу захисту, його співвідношення з відшкодуванням збитків, поверненням безпідставно набутого майна та іншими способами захисту цивільних прав, або ж обґрунтування його як спеціального корпоративно-правового засобу захисту чи самостійної конструкції, притаманної фідучіарним правовідносинам.

3. Запропонована у дисертації диференціація правових наслідків порушення фідучіарних обов'язків залежно від природи порушеного обов'язку (пункт 14 наукової новизни) загалом заслуговує на позитивну оцінку. Разом із тим додаткового обґрунтування потребує твердження про те, що у разі порушення обов'язку належної обачності «основним засобом захисту» має бути саме відшкодування збитків за умови встановлення шкоди та причинного зв'язку. Чинне цивільне законодавство дійсно передбачає право особи, якій завдано збитків, на їх відшкодування та визначає збитки як реальні збитки й упущену вигоду, однак не встановлює правила, відповідно до якого порушення обов'язку належної обачності може мати виключно або переважно майново-компенсаційний наслідок. Система способів захисту, передбачена статтею 16 ЦК України, є ширшою і включає, зокрема, припинення дії, яка порушує право, відновлення становища, яке існувало до порушення, визнання

правочину недійсним та інші способи, встановлені законом. Тому виникає питання щодо обґрунтованості розгляду відшкодування збитків як універсального наслідку порушення обов'язку належної обачності.

Разом з тим, висловлені зауваження не є визначальними і не применшують наукової новизни та практичної значимості результатів дослідження, і не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційної роботи.

Враховуючи вищевикладене, вважає, що дисертаційна робота Ткачука Іллі Олександровича на тему «Фідуціарні обов'язки в корпоративному праві: порівняльно-правовий аспект (на прикладі Франції та Великої Британії)» є самостійною кваліфікаційною науковою роботою, що містить нові науково обґрунтовані результати проведених досліджень, які виконують конкретне наукове завдання, що має істотне значення для галузі знань 08 «Право», а саме становлять оригінальний внесок у розвиток науки цивільного права щодо визначення особливостей інституту фідуціарних обов'язків у сфері корпоративних відносин і може бути рекомендована для подальшого захисту.

2. Старший науковий співробітник відділу приватноправових досліджень, к.ю.н., Трубаков Євген Олександрович (рецензент) зазначив, що наукова новизна дослідження визначається комплексним характером сформульованих положень щодо правової природи фідуціарних обов'язків, їх багаторівневої класифікації, функціонального підходу до суб'єктного складу та диференціації правових наслідків порушення. Особливої уваги заслуговує порівняльно-правовий аналіз британської та французької моделей, що дав змогу визначити функціональні відповідники фідуціарних стандартів у правових системах різних традицій без механічного перенесення іноземних правових конструкцій.

Практично значущими є пропозиції автора щодо нормативного закріплення загальних положень про фідуціарні обов'язки в цивільному законодавстві з подальшою їх деталізацією у спеціальному корпоративному законодавстві. Такий підхід дозволить сформувати єдину концептуальну основу регулювання фідуціарних обов'язків та водночас врахувати специфіку їх реалізації у різних видах корпоративних відносин. На рівні цивільного законодавства доцільно закріпити загальні стандарти добросовісності, лояльності та належної обачності, тоді як спеціальне корпоративне законодавство має визначати особливості їх застосування до конкретних органів управління та категорій посадових осіб.

Важливе значення мають також запропоновані процедурні механізми забезпечення фідуціарних стандартів. Зокрема, йдеться про належне розкриття та врегулювання конфлікту інтересів, документування процесу прийняття управлінських рішень, функціонування внутрішнього контролю та корпоративного комплаєнсу. Їх запровадження дозволяє не лише реагувати на вже вчинені порушення, а й створювати превентивні механізми, які

зменшують ризик зловживань та підвищують прозорість корпоративного управління. Особливо важливим є документування процесу прийняття рішень, оскільки воно дозволяє надалі оцінити, чи була посадова особа належним чином поінформована, чи врахувала можливі ризики та чи діяла в межах своїх повноважень.

Не менш важливим є запропонований автором диференційований підхід до відповідальності за порушення фідучіарних обов'язків. Відповідальність не повинна визначатися виключно за фактом настання негативного господарського результату, оскільки підприємницька діяльність за своєю природою пов'язана з ризиком прийняття рішень, які згодом можуть виявитися економічно невдалими. Натомість необхідно враховувати характер конкретного порушення, форму вини, спосіб поведінки посадової особи та фактичні наслідки для товариства.

Такий підхід дозволяє розмежувати, наприклад, порушення обов'язку лояльності, пов'язане з конфліктом інтересів або отриманням особистої вигоди, та порушення обов'язку належної обачності, яке може проявлятися у недостатній поінформованості, неналежній оцінці ризиків чи недотриманні необхідної процедури прийняття рішення. Відповідно, правові наслідки мають бути співмірними з характером порушення та його наслідками для компанії.

Хоча дисертаційна робота Ткачука Іллі Олександровича є ґрунтовним дослідженням в означеній сфері та заслуговує на підтримку, разом з тим окремі положення дослідження є дискусійними та потребують додаткової аргументації або більш розгорнутого висвітлення під час публічного захисту. Зокрема:

1. Співвідношення фідучіарної та субсидіарної відповідальності у разі неплатоспроможності товариства. У підрозділі 3.1 здобувач докладно аналізує статтю 131 проекту Кодексу права приватного і слушно доходить висновку, що ця норма розширює фідучіарну логіку за межі формального кола посадових осіб, а особа з вирішальним впливом наближається до статусу фідучіара через фактичний вплив на діяльність товариства. Водночас поза увагою залишилося співвідношення двох різних за правовою природою режимів відповідальності. Порушення фідучіарного обов'язку обумовлює безпосередню відповідальність фідучіарія перед товариством у повному обсязі, а у разі порушення лояльності - ще й повернення неправомірно одержаної вигоди незалежно від наявності збитків, на чому справедливо наголошує сам автор. Натомість стаття 131 проекту Кодексу права приватного конструє відповідальність як субсидіарну: вона є додатковою, виникає лише за недостатності майна товариства для задоволення вимог кредиторів (фактично – неплатоспроможності юридичної особи), обмежується розміром непогашених вимог кредиторів і, відповідно до частини четвертої вказаної статті, підпорядковується підвищеному стандарту доказування з тлумаченням усіх сумнівів на користь правового режиму обмеженої відповідальності.

У зв'язку з цим виникає питання до дисертанта: як має вирішуватися конфлікт цих режимів у ситуації, коли неплатоспроможність товариства зумовлена саме порушенням фідучіарних обов'язків? Чи зберігає товариство (а після відкриття провадження у справі про банкрутство - арбітражний керуючий) самотійну вимогу про відшкодування збитків у повному обсязі поряд із вимогою кредиторів про субсидіарну відповідальність, чи субсидіарний режим поглинає фідучіарний? Чи поширюється підвищений стандарт доказування, встановлений для субсидіарної відповідальності, на фідучіарну вимогу товариства? Відповідь на ці питання має практичне значення, оскільки від неї залежать і коло належних позивачів, і обсяг стягнення.

2. Критерії встановлення фактичного впливу на діяльність товариства та конструкція тіньового директора. У підрозділах 2.2 та 2.3 дисертаційного дослідження здобувач слушно наголошує на функціональному підході англійського права до кола зобов'язаних осіб, за яким загальні обов'язки директорів поширюються не лише на директорів, призначених у встановленому законом порядку, а й на фактичних та, у певних межах, на тіньових директорів (*shadow directors*), оскільки вирішальним є не найменування посади, а реальне здійснення корпоративної функції. Водночас поза увагою залишилися вироблені англійською практикою критерії, за якими такий вплив встановлюється. Насамперед це розмежування фактичного (*de facto*) і тіньового директора: перший діє як директор і сприймається товариством як такий, тоді як другий свого директорського статусу не визнає і діє через призначених директорів (*Re Hydrodam (Corby) Ltd*, 1994). Крім того, важливими є порогові вимоги до самого впливу: а) чи має діяти за вказівками тіньового директора вся рада директорів (правління) або наглядова рада товариства, чи достатньо більшості її складу; б) чи повинен вплив охоплювати всю діяльність товариства і в) чи має особа приховувати свою роль (у справі *Secretary of State for Trade and Industry v Deverell*, 2001, на два останні питання дано заперечну відповідь). Нарешті, дискусійним залишається й саме питання, чи є відносини тіньового директора з товариством фідучіарними за своєю природою, з огляду на те, що останній має не юридичну владу, а фактичний вплив і зазвичай не розпоряджається майном товариства безпосередньо: так, наприклад, у справі *Ultraframe (UK) Ltd v Fielding* (2005) суд дав на нього заперечну відповідь, тоді як у іншій справі, а саме *Vivendi SA v Richards* (2013), - ствердну, принаймні щодо вказівок, які тіньовий директор дає офіційно призначеним директорам. Заслуговує на обговорення під час захисту питання про застосування наведених критеріїв, а також про можливі способи їх запровадження у цивільному законодавстві України з метою закріплення визначення та ознак фактичного і тіньового директора.

Водночас висловлені зауваження не стосуються концептуальних положень дисертаційного дослідження, у своїй більшості торкаються дискусійних проблем, не применшують належного рівня рецензованого дослідження і не впливають на загальну позитивну оцінку роботи та на її наукову і практичну цінність.

Враховуючи вищевикладене, варто констатувати, що дисертаційна робота Ткачука Іллі Олександровича на тему «Фідуціарні обов'язки в корпоративному праві: порівняльно-правовий аспект (на прикладі Франції та Великої Британії)» є самостійною кваліфікаційною науковою роботою, що містить нові науково обґрунтовані результати проведених досліджень, які виконують конкретне наукове завдання, що має істотне значення для галузі знань 08 Право, а саме становлять оригінальний внесок у розвиток цивілістичної науки у сфері корпоративного управління.

Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 Право Ткачука Іллі Олександровича на тему «Фідуціарні обов'язки в корпоративному праві: порівняльно-правовий аспект (на прикладі Франції та Великої Британії)» відповідає вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 261 (зі змінами і доповненнями від 08 квітня 2025 р. № 426), наказу МОН України від 12 січня 2017 р. № 40 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (зі змінами від 31 травня 2019 р. № 759) і Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії (постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022р. № 44, із змінами та доповненнями від 03 травня 2024 р. № 507), та може бути рекомендована до захисту в разовій спеціалізованій вченій раді.

3. Провідний науковий співробітник відділу приватноправових досліджень, д.ю.н., старший дослідник Булат Є. А. констатувала актуальність обраної теми, послідовність проведеного порівняльно-правового аналізу та практичну спрямованість сформульованих висновків. Основні результати дослідження відображено у дев'яти наукових публікаціях і апробовано на наукових заходах. Практичне впровадження окремих положень підтверджується листами-підтвердженнями Асоціації правників України та Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку.

4. Завідувач відділу приватноправових досліджень, д.ю.н., проф. Великанова Марина Миколаївна зазначила, що доповідь здобувача, його відповіді на поставлені запитання та результати обговорення свідчать про теоретичне і практичне значення дисертаційного дослідження. Ткачук Ілля Олександрович переконав, що може здійснювати науковий пошук, формулювати та вирішувати наукові завдання, вести наукову дискусію. Дисертаційна робота на тему «Фідуціарні обов'язки в корпоративному праві: порівняльно-правовий аспект (на прикладі Франції та Великої Британії)» відповідає встановленим вимогам та може бути рекомендована до захисту.

5. Головуючий на засіданні головний науковий співробітник відділу приватноправових досліджень, д.ю.н., професор Гриняк А. Б. зазначив, що вищевикладені обставини, виступи співробітників відділу, доповідь автора дисертації та відповіді на поставлені питання переконливо свідчать про завершеність наукового дослідження, його теоретичне і практичне значення.

Ткачук Ілля Олександрович виявив здатність здійснювати науковий пошук, самостійно ставити наукові завдання, розробляти й вирішувати наукові проблеми, вести наукову полеміку, а його дисертаційне дослідження на тему: **«Фідуціарні обов'язки в корпоративному праві: порівняльно-правовий аспект (на прикладі Франції та Великої Британії)»** відповідає вимогам, які ставляться до дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії в галузі права, що дає підстави рекомендувати представлену дисертаційну роботу до захисту.

УХВАЛИЛИ:

1. Затвердити такий висновок щодо дисертації Ткачука Іллі Олександровича **«Фідуціарні обов'язки в корпоративному праві: порівняльно-правовий аспект (на прикладі Франції та Великої Британії)»**.

2. Констатувати, що за актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною цінністю здобутих результатів дисертація Ткачука Іллі Олександровича відповідає спеціальності 081 Право та вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 261 (зі змінами і доповненнями від 03 квітня 2019 року № 283), наказу Міністерства освіти і науки України «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» від 12 січня 2017 року № 40 (зі змінами й доповненнями від 31 травня 2019 року № 759) та Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії від 12 січня 2022 р. № 44.

3. Призначити головою разової спеціалізованої вченої ради:

Великанову Марину Миколаївну, доктора юридичних наук, професора, завідувача відділу приватноправових досліджень Інституту правотворчості та науково-правових експертиз Національної академії наук України.

4. Призначити офіційними опонентами по захисту дисертації Ткачука Іллі Олександровича:

Зеліско Аллу Володимирівну, доктора юридичних наук, професора, завідувача кафедри цивільного права Навчально-наукового юридичного інституту Карпатського національного університету імені Василя Стефаника;

Жорнокуй Валентину Григорівну, кандидата юридичних наук, доцента, професора кафедри правового забезпечення підприємницької діяльності та фінансової безпеки Харківського національного університету внутрішніх справ.

5. Рекомендувати дисертацію Ткачука Іллі Олександровича **«Фідуціарні обов'язки в корпоративному праві: порівняльно-правовий аспект (на прикладі Франції та Великої Британії)»** до захисту на здобуття ступеня доктора філософії у разовій спеціалізованій вченій раді за спеціальністю 081 Право.

Результати голосування присутніх на розширеному засіданні відділу приватноправових досліджень докторів та кандидатів наук за профілем поданої на розгляд дисертації: за – 9; проти – немає; таких, що утрималися – немає.

ВИСНОВОК

про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертаційного дослідження Ткачука Іллі Олександровича на тему «Фідуціарні обов'язки в корпоративному праві: порівняльно-правовий аспект (на прикладі Франції та Великої Британії)», поданого на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 08 Право за спеціальністю 081 Право

Робота виконана в Інституті правотворчості та науково-правових експертиз Національної академії наук України. Науковий керівник – кандидат юридичних наук, старший дослідник Простибоженко Олег Сергійович, старший науковий співробітник відділу приватноправових досліджень Інституту правотворчості та науково-правових експертиз Національної академії наук України.

Обґрунтування вибору теми дослідження. Сучасний розвиток корпоративних відносин характеризується ускладненням організаційних структур юридичних осіб, зростанням ролі органів управління та посиленням значення корпоративного управління як ключового елементу ефективного функціонування суб'єктів господарювання. У цих умовах особливого значення набуває проблема забезпечення належної поведінки осіб, наділених управлінськими повноваженнями, а також запобігання зловживанню корпоративною владою.

Однією з ключових правових конструкцій, що забезпечує баланс між управлінською дискрецією та необхідністю захисту корпоративного інтересу, є інститут фідуціарних обов'язків. Делегування повноважень від учасників (акціонерів) до органів управління неминує супроводжуватися виникненням ризиків інформаційної асиметрії, конфлікту інтересів та можливості використання управлінських повноважень у власних інтересах. Саме тому фідуціарні обов'язки виступають правовим механізмом обмеження такої дискреції та встановлення підвищених стандартів поведінки для посадових осіб товариства.

Разом із тим у праві України фідуціарні обов'язки не отримали комплексного та системного нормативного закріплення. Їх елементи містяться у положеннях цивільного та корпоративного законодавства, зокрема щодо обов'язку діяти добросовісно, розумно та в інтересах юридичної особи, проте відсутність цілісної концепції фідуціарності ускладнює їх застосування на практиці. У цьому контексті особливого значення набуває звернення до зарубіжного досвіду, зокрема правових систем Великої Британії та Франції, у

яких фідучіарні обов'язки сформувалися як ефективний інструмент корпоративного управління.

Додаткової актуальності дослідження набуває в умовах російської повномасштабної збройної агресії проти України, яка істотно вплинула на функціонування юридичних осіб, корпоративне управління та прийняття управлінських рішень. Воєнний стан, економічна нестабільність, втрата або пошкодження активів, релокація бізнесу, обмеження доступу до інформації, зміна ринкових умов та необхідність оперативного реагування на кризові обставини посилюють значення належної поведінки посадових осіб товариств. За таких умов особливої ваги набувають фідучіарні обов'язки як правовий інструмент забезпечення добросовісності, лояльності та обачності управлінців, а також запобігання зловживанню управлінською дискрецією під прикриттям підприємницького ризику чи кризових обставин.

В умовах воєнного стану межа між допустимим підприємницьким ризиком і неналежним виконанням управлінських обов'язків набуває особливої складності. Посадові особи товариств часто змушені приймати рішення в умовах обмеженого доступу до інформації, високого рівня невизначеності та підвищених фінансових ризиків. Це, з одного боку, вимагає збереження достатнього простору для управлінської дискреції, а з іншого – потребує чітких правових критеріїв оцінки добросовісності, розумності, лояльності та обачності їх поведінки. Саме тому дослідження фідучіарних обов'язків у корпоративному праві має важливе значення для формування збалансованого підходу до відповідальності посадових осіб в умовах кризового функціонування бізнесу.

Додатково актуальність дослідження зумовлена сучасними процесами оновлення цивільного законодавства України, зокрема розробленням проекту Цивільного кодексу України, у межах якого передбачається систематизація ключових інститутів приватного права, включаючи фідучіарні відносини. Це створює передумови для формування цілісного підходу до правового регулювання фідучіарних обов'язків у корпоративному праві.

Теоретична основа дисертаційного дослідження. Окремі аспекти правової природи корпоративних відносин, корпоративного управління та фідучіарних обов'язків досліджувалися у працях В. І. Борисової, М. М. Великанової, О. М. Вінник, А. Б. Гриняка, Л. В. Діденко, В. Г. Жорнокуй, Ю. М. Жорнокуя, А. В. Зеліско, О. Р. Кібенко, Е. В. Кулаги, В. В. Луця, Н. В. Міловської, Ю. Д. Притики, І. В. Спасибо-Фатєєвої, Є. О. Трубакова, Г. О. Уразової, Є. О. Харитонова, А. В. Ходирєвої. У зарубіжній доктрині зазначена проблематика розглядалася у працях Б. Трікера, М. Бечта, М. Гелтера, Ж. Геллерінгера, М. Граціадєя, П. Б. Міллера, М. Козіана, Ф. Дюкена, Ж.-М. Мулена, Ж. Гайніх, Д. С. Бейна, В. Маньє, Б. Фажа, А. Кана, Д. С. Кларка, С. Бруно, Р. Террі, Дж. Едельмана, П. Біркса, Е. Дж. Вайнріба та інших дослідників.

Водночас, незважаючи на наявність значного наукового доробку, окремі аспекти правового режиму фідучіарних обов'язків у корпоративному праві залишаються недостатньо систематизованими та потребують подальшого

комплексного дослідження. Зокрема, це стосується визначення правової природи фідучіарних обов'язків, їх класифікації, співвідношення з обов'язками добросовісності, розумності та лояльності, а також особливостей їх реалізації у правових системах Франції, Великої Британії та України. У дисертації зазначені питання розглянуто комплексно, систематизовано наявні доктринальні підходи та запропоновано цілісне бачення правового режиму фідучіарних обов'язків у корпоративному праві.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тему дисертаційного дослідження затверджено вченою радою Науково-дослідного інституту правотворчості та науково-правових експертиз Національної академії правових наук України (з січня 2024 – Інститут правотворчості та науково-правових експертиз Національної академії наук України) 29 червня 2023 року (протокол № 6). Дисертаційне дослідження виконано відповідно до тем науково-дослідної роботи «Взаємодія правової держави, громадянського суспільства та особи: правові аспекти, практичні реалії, прогностичні зміни» (номер державної реєстрації 0121U100150) та «Рекодифікація (оновлення) цивільного законодавства України в контексті виконання євроінтеграційних зобов'язань» (номер державної реєстрації 0124U001503).

Мета і завдання обраної теми дисертаційного дослідження.

Метою дисертаційного дослідження є формування цілісної теоретико-правової концепції фідучіарних обов'язків у корпоративному праві, визначення їх правової природи, змісту та функцій, а також розроблення пропозицій щодо вдосконалення правового регулювання в Україні з урахуванням зарубіжного досвіду.

Для досягнення зазначеної мети поставлено такі завдання:

- дослідити правову природу корпоративних відносин як підґрунтя виникнення фідучіарних обов'язків;
- визначити поняття та ознаки фідучіарних обов'язків у корпоративному праві;
- проаналізувати доктринальні підходи до розуміння фідучіарних відносин;
- здійснити порівняльно-правовий аналіз правового регулювання фідучіарних обов'язків на прикладі Франції та Великої Британії;
- визначити зміст основних фідучіарних обов'язків;
- розробити класифікацію фідучіарних обов'язків;
- дослідити механізми реалізації та відповідальності за порушення фідучіарних обов'язків;
- проаналізувати наявну судову практику щодо фідучіарних обов'язків в Україні;
- сформулювати пропозиції щодо вдосконалення законодавства України.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають у сфері корпоративного управління у зв'язку з делегуванням управлінських повноважень.

Предметом дослідження є теоретичні положення та концептуальні підходи до фідучіарних обов'язків у корпоративному праві, положення

законодавства України та іноземних держав, передусім Франції та Великобританії, а також відповідна судова практика.

Методи дослідження. Методологічну основу дисертаційної роботи становить поєднання філософських, загальнонаукових та спеціально-юридичних методів наукового пізнання, обраних відповідно до мети і завдань дослідження та з урахуванням специфіки його об'єкта і предмета.

Серед філософських методів застосовано діалектичний метод, який сприяв розкриттю змісту понять «фідуціарні обов'язки», «фідуціарні відносини», «управлінська дискреція», «корпоративний інтерес» та інших, дослідженню фідуціарних обов'язків як динамічного правового явища, що розвивається під впливом трансформації корпоративних відносин, а також виявленню суперечності між управлінською дискрецією та необхідністю її обмеження шляхом встановлення фідуціарних стандартів поведінки (підрозділи 1.1, 1.2, 2.3, 3.1, 3.3).

До загальнонаукових методів належать системно-структурний, формально-логічний методи та метод узагальнення. Системно-структурний метод застосовано для визначення місця фідуціарних обов'язків у системі корпоративного права, встановлення їх внутрішньої структури і взаємозв'язку із загальними засадами цивільного права, а також розроблення багаторівневої класифікації фідуціарних обов'язків (підрозділи 1.1, 1.2, 3.1, 3.3). Формально-логічний метод використано для формування понятійного апарату дослідження, визначення ознак, змісту та видів фідуціарних обов'язків, логічного опрацювання нормативних положень і правових позицій судів, а також формулювання узгоджених висновків (підрозділи 1.1, 1.2, 2.3, 3.1, 3.2, 3.3). Метод узагальнення дав змогу систематизувати доктринальні підходи, нормативний матеріал і судову практику та визначити основні напрями розвитку інституту фідуціарних обов'язків (підрозділи 1.2, 2.3, 3.2, 3.3).

Серед спеціально-юридичних методів використано історико-правовий, порівняльно-правовий методи та метод правового моделювання. Історико-правовий метод дозволив дослідити становлення й еволюцію інституту фідуціарних обов'язків у правових системах загального та континентального права, а також розвиток підходів до правового регулювання відповідних відносин у Франції та Великій Британії (підрозділи 1.1, 1.2, 2.1, 2.2). Порівняльно-правовий метод застосовано для зіставлення французького й англійського режимів фідуціарних обов'язків, виявлення їх спільних та відмінних рис, порівняння із законодавством і судовою практикою України та визначення можливостей імплементації релевантного зарубіжного досвіду (підрозділи 2.1, 2.2, 2.3, 3.1, 3.2, 3.3). Метод правового моделювання використано для розроблення пропозицій щодо вдосконалення правового регулювання фідуціарних обов'язків у корпоративному праві України, зокрема з урахуванням положень проекту оновлення цивільного законодавства України (Цивільного кодексу України) (підрозділ 3.3).

Наукова новизна одержаних результатів полягає у формуванні цілісної теоретико-правової концепції фідуціарних обов'язків у

корпоративному праві та обґрунтуванні напрямів їх розвитку у праві України з урахуванням порівняльно-правового аналізу.

Наукова новизна одержаних результатів конкретизується у таких наукових положеннях, які виносяться на захист:

Вперше:

1) обґрунтовано дуалістичну правову природу фідучіарних обов'язків у корпоративному праві як поєднання організаційного та зобов'язального елементів, що проявляється у їх виникненні з факту наділення управлінськими повноваженнями та забезпеченні через механізми цивільно-правової відповідальності;

2) сформульовано авторське визначення фідучіарних обов'язків у вітчизняному корпоративному праві як комплексу приватно-правових вимог до поведінки осіб, наділених управлінськими повноваженнями або фактичним впливом, що передбачає обов'язок діяти добросовісно, розумно та лояльно в інтересах товариства, уникати конфлікту інтересів і не отримувати особистих вигод за рахунок товариства;

3) запропоновано багаторівневу класифікацію фідучіарних обов'язків, що охоплює їх поділ за змістом, функціональним призначенням, суб'єктним складом, джерелами виникнення та моментом реалізації;

4) обґрунтовано доцільність поширення фідучіарних стандартів поведінки на фактичних керівників і осіб, які здійснюють визначальний вплив на діяльність товариства, поряд із формальними посадовими особами;

5) здійснено комплексний порівняльно-правовий аналіз правового регулювання фідучіарних обов'язків у правових системах Франції та Великої Британії, на підставі якого виявлено відмінності у концептуалізації цього інституту (як автономного інституту у англо-американській правовій системі та як інтегрованого елементу корпоративного і цивільного права у континентальній правовій системі), а також обґрунтовано можливості використання відповідних підходів у праві України;

6) обґрунтовано концептуальні підходи до нормативного закріплення фідучіарних обов'язків у межах проекту оновлення цивільного законодавства України (Цивільного кодексу України), зокрема щодо доцільності закріплення загальних положень про фідучіарні обов'язки у приватному праві з їх подальшою деталізацією у корпоративному законодавстві.

Удосконалено:

7) підходи до розмежування фідучіарних обов'язків і загальних принципів цивільного права (добросовісності, розумності, заборони зловживання правом), відповідно до яких загальні принципи визначають мінімальний стандарт поведінки всіх учасників цивільних відносин, тоді як фідучіарні обов'язки виникають у зв'язку з делегуванням управлінських повноважень або здійсненням фактичного впливу та передбачають підвищений стандарт поведінки, що вимагає підпорядкування приватного інтересу корпоративному, активного сприяння інтересам товариства,

запобігання конфлікту інтересів і недопущення одержання особистої вигоди за рахунок товариства;

8) теоретичні положення щодо змісту обов'язку лояльності та обов'язку належної обачності у корпоративному праві, які запропоновано розмежовувати за спрямованістю та функціональним призначенням: обов'язок лояльності характеризує мотивацію управлінської поведінки та полягає у пріоритеті інтересів товариства, уникненні або належному розкритті конфлікту інтересів, забороні використання корпоративних можливостей і становища для одержання приватної вигоди, тоді як обов'язок належної обачності визначає якість процесу прийняття управлінського рішення та охоплює достатню поінформованість, розумну оцінку ризиків, професійність, старанність і дотримання меж управлінської дискреції;

9) підходи до визначення суб'єктного складу носіїв фідучіарних обов'язків, з урахуванням сучасних тенденцій розвитку корпоративного управління та груп компаній, зокрема, особливу увагу було приділено ролі функціонального критерію, відповідно до якого вирішальним є не лише обіймання посади в органах управління, а й реальна можливість особи визначати або істотно впливати на управлінські рішення, розпоряджатися корпоративними ресурсами чи використовувати корпоративну інформацію; враховуючи це, зміст фідучіарних обов'язків запропоновано співвідносити з характером і ступенем фактичного впливу відповідної особи на діяльність товариства;

10) наукові підходи до визначення ролі процедурних механізмів у реалізації фідучіарних обов'язків, відповідно до яких розкриття інформації, повідомлення про заінтересованість, усунення від участі у прийнятті рішення в умовах конфлікту інтересів, документування процесу формування управлінського рішення, внутрішній контроль і корпоративний комплаєнс розглядаються не як допоміжні організаційні заходи, а як інституційні гарантії належного виконання обов'язків лояльності та обачності, засоби запобігання порушенням і критерії подальшої судової оцінки поведінки управлінця.

Набули подальшого розвитку:

11) положення про функціональне призначення фідучіарних обов'язків, відповідно до яких їх превентивна функція полягає у недопущенні конфлікту інтересів, привласнення корпоративних можливостей та інших форм зловживання управлінськими повноваженнями; компенсаційна – у відшкодуванні товариству збитків, заподіяних порушенням обов'язку належної обачності; реституційно-коригувальна – у поверненні або вилученні неправомірно одержаної фідучіарієм вигоди та усуненні наслідків порушення обов'язку лояльності, у тому числі за відсутності прямих збитків товариства;

12) положення про функціональний критерій порівняльно-правового аналізу фідучіарних обов'язків, за яким правові системи загального та континентального права доцільно зіставляти не за формальною наявністю єдиного терміну або автономного інституту, а за сукупністю норм, процедур і засобів захисту, що обмежують управлінську дискрецію, запобігають конфлікту інтересів та забезпечують захист корпоративного інтересу;

застосування такого критерію дає змогу виявити функціональні відповідники англійських *fiduciary duties* у французькому корпоративному і цивільному праві;

13) положення щодо співвідношення законодавчого та локального рівнів регулювання фідучіарних обов'язків, відповідно до яких Цивільний кодекс України і спеціальні закони мають установлювати обов'язкове ядро стандартів поведінки та правових наслідків їх порушення, тоді як статут, положення про органи управління, політики щодо конфлікту інтересів, розкриття і використання корпоративної інформації та корпоративного комплаєнсу мають конкретизувати способи реалізації цих стандартів з урахуванням особливостей діяльності товариства, не звужуючи встановленого законом рівня захисту корпоративного інтересу;

14) положення про диференціацію правових наслідків порушення фідучіарних обов'язків залежно від природи порушеного обов'язку: у разі неналежної обачності основним засобом захисту має бути відшкодування збитків за умови встановлення шкоди та причинного зв'язку, а у разі порушення лояльності – повернення неправомірно отриманої вигоди, застосування спеціальних наслідків до правочинів або рішень, прийнятих у стані конфлікту інтересів, та усунення заінтересованої особи від участі у їх прийнятті; при цьому негативний результат управлінського рішення сам по собі не повинен бути достатньою підставою для відповідальності без оцінки добросовісності, належної інформованості, наявності конфлікту інтересів і дотримання меж управлінської дискреції.

Практичне значення одержаних результатів. Сформульовані в дисертації наукові положення, висновки та практичні рекомендації мають теоретичне та прикладне значення і можуть бути використані у різних сферах юридичної діяльності, зокрема:

- у науково-дослідницькій роботі – для подальшого розвитку доктрини фідучіарних обов'язків у корпоративному праві та проведення порівняльно-правових досліджень у цій сфері;

- у правотворчій сфері – під час удосконалення цивільного й корпоративного законодавства України, зокрема щодо нормативного визначення змісту, суб'єктів і наслідків порушення фідучіарних обов'язків;

- у правозастосуванні – судами, органами управління товариств, їх учасниками та юридичними радниками при вирішенні корпоративних спорів і розробленні внутрішніх механізмів запобігання конфлікту інтересів, розкриття інформації та відповідальності посадових осіб;

- у правозастосовній та управлінській практиці суб'єктів господарювання – при побудові ефективних систем корпоративного управління, розробленні внутрішніх положень про органи управління, політик щодо конфлікту інтересів, антикорупційних процедур, механізмів контролю за діяльністю посадових осіб, а також при визначенні стандартів поведінки директорів, членів наглядових рад та інших осіб, які здійснюють вплив на діяльність товариства;

– у навчально-методичному процесі – при викладанні цивільного і корпоративного права, корпоративного управління та порівняльного корпоративного права, а також при підготовці навчальних і методичних матеріалів.

Практичне впровадження та апробація окремих положень дисертаційного дослідження підтверджуються відповідними листами-підтвердженнями Асоціації правників України та Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку. Зокрема, результати дослідження були використані в експертно-аналітичній діяльності Асоціації правників України під час підготовки Фахової позиції щодо проекту Цивільного кодексу України № 15150, у тому числі за безпосередньої участі І. О. Ткачука в опрацюванні розділу Е «Щодо юридичних осіб». Окремі наукові положення та пропозиції дисертації також пройшли практичну апробацію в межах роботи Дорадчої координаційної ради з питань корпоративного управління при НКЦПФР та робочої групи з оновлення Кодексу корпоративного управління, зокрема щодо визначення суб'єктів фідучіарних обов'язків, розмежування обов'язків лояльності та належної обачності, а також підходів до відповідальності членів органів управління за їх порушення.

Апробація результатів дослідження. Результати дисертаційного дослідження обговорено у відділі приватноправових досліджень Інституту правотворчості та науково-правових експертиз Національної академії наук України. Основні результати дослідження були апробовані під час виступів на міжнародних та всеукраїнських наукових і науково-практичних конференціях, зокрема: міжнародній інтернет-конференції «Пріоритетні напрями розвитку науки під час воєнного стану» (м. Одеса, 8 березня 2024 року), XIII Міжнародному цивілістичному форумі (м. Київ, 4 квітня 2024 року), II Всеукраїнській науково-практичній конференції до Дня науки «Актуальні питання юридичної науки в дослідженнях молодих вчених» (м. Київ, 17 травня 2024 року), III Всеукраїнській науково-практичній конференції до Дня науки «Актуальні питання юридичної науки в дослідженнях молодих вчених» (м. Київ, 15 травня 2025 року), XV Міжнародному цивілістичному форумі (м. Київ, 3 квітня 2026 року).

Публікації. Основні положення та висновки дисертації відображено у дев'яти наукових публікаціях здобувача, з яких чотири наукові статті опубліковано у виданнях, включених МОН України до переліку фахових видань України (категорія «Б») з юридичних наук та п'ять тез доповідей на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях.

Наукові праці, в яких опубліковано основні результати дисертації:

1. Ткачук І. О. Види фідучіарних обов'язків директорів в країнах системи загального права. *Правова держава*. 2024. № 53. С. 124-130.

DOI <https://doi.org/10.18524/2411-2054.2024.53.300727>

2. Ткачук І. О. Особливості правового режиму фідучіарних обов'язків, що виникають між товариством та його посадовими особами, на прикладі Великої Британії. *Нове українське право*. 2024. № 5. С. 136-140.

DOI <https://doi.org/10.51989/NUL.2024.5.19>

3. Ткачук І. О. Фідуціарні обов'язки у корпоративному праві України: проблеми нормативного закріплення. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2026. Вип. 2 (67). С. 84–89.

DOI <https://doi.org/10.32782/pyuv.v2.2026.16>

4. Ткачук І. О. Фідуціарні обов'язки керівника у французькому корпоративному праві: правова природа та механізми реалізації. *Право і суспільство*. 2026. № 2. Т. 1. С. 131–136.

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2026.2.1.18>

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

5. Ткачук І. О. Правове регулювання фідуціарних відносин в англійському корпоративному праві. *Пріоритетні напрями розвитку науки під час воєнного стану*: матеріали СХХХІХ Міжнародної наукової інтернет-конференції, м. Одеса, 8 березня 2024 р. Одеса, 2024. С. 193–197.

6. Ткачук І. О. Відповідальність за порушення фідуціарних обов'язків в англійському корпоративному праві. *Цивільне право України: сучасний стан та перспективи розвитку*: збірник матеріалів ХІІ Міжнародного цивілістичного форуму, м. Київ, 4 квітня 2024 р. Одеса : Юридика, 2024. С. 131–135.

7. Ткачук І. О. Тривалість виконання фідуціарних обов'язків в англійському корпоративному праві. *Актуальні питання юридичної науки в дослідженнях молодих вчених*: збірник матеріалів ІІ Всеукраїнської науково-практичної конференції до Дня науки, м. Київ, 17 травня 2024 р. Київ, 2024. С. 141–143.

8. Ткачук І. О. Деякі аспекти визначення терміну «фідуціарні обов'язки», що виникають між товариством та його посадовими особами, в законодавстві України. *Актуальні питання юридичної науки в дослідженнях молодих вчених*: збірник матеріалів ІІІ Всеукраїнської науково-практичної конференції до Дня науки, м. Київ, 15 травня 2025 р. Київ, 2025. С. 131–134.

9. Ткачук І. О. Фідуціарні обов'язки посадових осіб юридичних осіб: деякі питання імплементації. *Оновлений Цивільний кодекс України: перспективи та проблеми праворозуміння і правозастосування*: збірник матеріалів ХV Міжнародного цивілістичного форуму (м. Київ, 3 квітня 2026 р.). Одеса : Видавництво «Юридика», 2026. 288 с. С. 218–221.

Характеристика особистості здобувача.

Ткачук Ілля Олександрович, 1985 року народження. Освіта вища юридична, у 2007 році закінчив Київський університет права Національної академії наук України (м. Київ), здобувши кваліфікаційний рівень «спеціаліст» за кваліфікацією «юрист» зі спеціальності «правознавство».

З листопада 2006 року по вересень 2008 року – молодший юрист АО «Шевченко, Дідковський та партнери».

З вересня 2008 року по листопад 2015 року – юрист Представництва «Гід Луарет Нуель».

З листопада 2015 року по березень 2019 року – старший юрист ТОВ «Жанте».

З квітня 2019 року працює на посаді старшого юриста АО «Інтегрітес».

Оцінка мови та стилю дисертації. Дисертаційна робота написана українською мовою. Текст роботи викладено науковим стилем, послідовно та відповідно до поставлених завдань дисертаційного дослідження і його структурних елементів. У роботі використано загальноприйняту правничу термінологію у сфері цивільного та корпоративного права. Розділи та підрозділи логічно пов'язані між собою, а стиль викладення наукових положень, висновків і рекомендацій забезпечує належне сприйняття змісту дослідження.

У результаті попередньої експертизи дисертації Ткачука І. О. та оцінки повноти публікації основних результатів дослідження **рецензенти рекомендують:**

1. Прийняти дисертацію Ткачука Іллі Олександровича **«Фідуціарні обов'язки в корпоративному праві: порівняльно-правовий аспект (на прикладі Франції та Великої Британії)»** до захисту як таку, що відповідає вимогам, які ставляться до робіт на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 08 Право за спеціальністю 081 Право.

2. Призначити головою разової спеціалізованої вченої ради: **Великанову Марину Миколаївну**, доктора юридичних наук, професора, завідувача відділу приватноправових досліджень Інституту правотворчості та науково-правових експертиз Національної академії наук України.

3. Призначити офіційними опонентами по захисту дисертації Ткачука Іллі Олександровича:

Зеліско Аллу Володимирівну, доктора юридичних наук, професора, завідувача кафедри цивільного права Навчально-наукового юридичного інституту Карпатського національного університету імені Василя Стефаника;

Жорнокуй Валентину Григорівну, кандидата юридичних наук, доцента, професора кафедри правового забезпечення підприємницької діяльності та фінансової безпеки Харківського національного університету внутрішніх справ.

УХВАЛИЛИ:

1. Затвердити висновок про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації Ткачука Іллі Олександровича **«Фідуціарні обов'язки в корпоративному праві: порівняльно-правовий аспект (на прикладі Франції та Великої Британії)»**.

2. Констатувати, що за актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною цінністю здобутих результатів дисертація Ткачука Іллі Олександровича відповідає спеціальності 081 Право та вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах) затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами і доповненнями від 03 квітня 2019 року № 283), наказу Міністерства освіти і науки України «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» від 12 січня 2017 року № 40 (зі змінами й доповненнями від 31 травня 2019 року № 759) та Порядку присудження ступеня доктора

філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії від 12 січня 2022 р. № 44.

3. Призначити головою разової спеціалізованої вченої ради:

Великанову Марину Миколаївну, доктора юридичних наук, професора, завідувача відділу приватноправових досліджень Інституту правотворчості та науково-правових експертиз Національної академії наук України.

4. Призначити офіційними опонентами по захисту дисертації **Ткачука Іллі Олександровича**:

Зеліско Аллу Володимирівну, доктора юридичних наук, професора, завідувача кафедри цивільного права Навчально-наукового юридичного інституту Карпатського національного університету імені Василя Стефаника;

Жорнокуй Валентину Григорівну, кандидата юридичних наук, доцента, професора кафедри правового забезпечення підприємницької діяльності та фінансової безпеки Харківського національного університету внутрішніх справ.

5. Рекомендувати дисертацію **Ткачука Іллі Олександровича** «**Фідуціарні обов'язки в корпоративному праві: порівняльно-правовий аспект (на прикладі Франції та Великої Британії)**» до захисту на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 Право у разовій спеціалізованій вченій раді.

Результати голосування присутніх докторів та кандидатів наук за профілем поданої на розгляд дисертації: за – 9; проти – немає; таких, що утрималися – немає.

Головуючий на засіданні:

**головний науковий співробітник
відділу приватноправових досліджень**

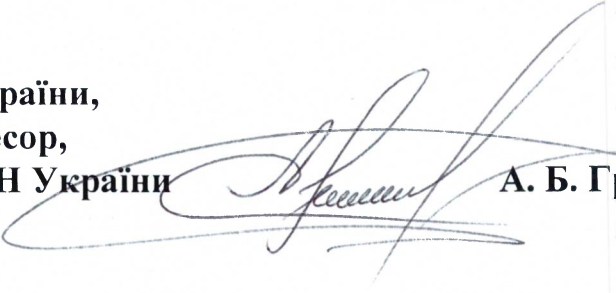
Інституту правотворчості та

науково-правових експертиз

Національної академії наук України,

доктор юридичних наук, професор,

дійсний член (академік) НАПрН України

А. Б. Гриняк